

„Egy virág nem tavasz”

Amikor a Nyr. idei második száma megjelenik, a kankalin – sok társával együtt – már javában virágzik, nyílásukkal köszöntik a megérkezett tavaszt. A Magyar értelmező kéziszótárban a **kankalin** kora tavasszal nyíló, sárga virágú, évelő erdei növény; *Primula* (642), illetve a **primula** jelentése ’a kankalinnal rokon, lilás vagy pirosas virágú, széles, szőrös levelű dísznövény’ (1122). A TESz. szerint 1783-tól (Molnár J.: Könyvház 1) adatható a *kankalin*. Valóban, az erdélyi polihisztornak, Benkő Józsefnek a Magyar Könyv-ház sorozatban napvilágot látott *Nomenclatura Botaniconjában* szerepel a *kankalin*, *kankalék*, *kása-virág*. De nem ez az első felbukkanása a magyar írásbeliségben, először Csapó József „Új füves és virágos magyar kert” című könyvében olvasható a *kankalin* (és a *kankalék* is) 1775-ben (148. *sárga kükörits* alatt a kankalin számos társnevével együtt). Márton József 1801-ben, Győrben nyomtatott „Uj német rudimenta” című művében *kankalék*, Diószegi Sámuel 1813-ban megjelent Orvosi Fűvész Könyvében *kankalin*. A nyelvjárárokban is elterjedt, így ÚMTSz.: *kankalikfü*, *kankalinkó*, *kankalin* | MNöv. 187: *kacinka*, *kankalék*. Más növényt is jelölnek vele, egyes vidékeken a salamonpecsét ’*Polygonatum*’ neve *kankalinfü* a népnyelvben. A növénynev a *kankalék* ’a kútostor vedret tartó horga’ (a Szamosháton *hangaré*, *hankaré* *honkorék*, Mezőtúron *kankarik*, Komárom megyében *kankalék*, máshol *hankalin*, *kankalyin*, sőt *kankalin*), illetve a *kankó* ’kampó, horog’ szavak segítségével alkotott metaforikus elnevezés. A névadás szemléleti háttere a kankalin szárán tőkocsányon növő, kampószerűen meghajolva csüngő, ernyővirágzatban bókoló virág.

A kankalin tudományos *Primula* nemzetségneve a korai virágzásra utal. Latinból való nemzetközi szó. A *primula* először a XVII. században, Bauhinnál szerepel. A terminus a latin *primus* kicsinyített alakja: *elsőke* (tavasszal korán nyíló virág). Szintén nyílásának idejéről nevezték el a magyarban *József-napi virág* és *husitvirág* néven, valamint *szentgyörgyikének*, *szentgyörgyvirágnak* (R. 1775: Csapó, 1807: MFűvK.), illetve *tavaszkanak*, *tavaszfünek*, *tavaszi virágnak*. Régi fűvészeink ez utóbbi nevein említik. Ilyen Melius Herbáriumában (1578) a *tavaszfü*, *tavaszhirdető fü*, *tavaszi első virág*, *tavaszt hozó fü* (a németben is *Osterblume*, *Aprilblume*, *Märzen*), Beythe Istvánnál (Clusius pannóniai flóraművének magyar nomenclatorában, 1583) „*kása virág*, *tavaszi első virág*; hoc est milii contriti flos, quod milii contrici, *kása*, ab ungaris appellati, colorem referat”. Azaz *kásavirág*, mert színe olyan, mint a köleskásáé. A Szenczi Molnár-, a Pápai Páriz- és a Baróti Szabó-féle szótárak (1604, 1708 és 1792), a fűvészkönyvek sorában már Csapó (1775) is közli a *kásavirág* nevet. Erdélyben *barátkása* néven is ismerik.

De nevezik *csókaláb* (R. XVI. sz.: *czio* *ka lab* [Népünk és Nyelvünk. 1935], 1783: NclB., 1798: Veszelszki, 1807: MFűvK., 1843: Bugát, 1868: Ballagi, 1894: Pallas, 1902: Nyr. 31, 1925: MF.; N. MNy. 4: Hétfalu) néven is. Ilyen a névadási szemlélet háttere a *Primula báránylábvirág* hasonnevénél is. Erdélyben a kankalint nevezik *macskaláb* néven is (NyIrK. 34). Diószegiék a *rózsás gerely* elnevezést javasolták a *csókaláb* metaforikus terminus helyett (MFűvK.), amelyben a *gerely* utótag nyilván a latinból „lágýtódott”. *Gólyamosó* a *Primula elatior* neve

(Kótyuk 84: *gójamosó*), amely Kárpátalján, Ráton (Csap és Ungvár vonalától délre) följegyzett népnyelvi elnevezés. Szintén az a *tehéncsecsfű* (NyIrK. 34: *tehcscics* 'Primula veris') metaforikus terminus. Az erdélyi nevet az motiválta, hogy a kankalin lecsüngő kis sárga virágai emlékeztetnek a tehén tőgyére. *Tyúkvadító* 'Primula vulgaris' a sárga kankalin – nyilván népi megfigyelésen alapuló – társneve *tikvadító* alakban Zalaszántón használatos. A Szigetközben a *tyúkvadító* (Kovács) a *Glechoma hederacea*: „a tikok megkergülnek tőlle”.

A kankalint szépsége miatt *mennyország kulcsa* néven is ismerték régen. Hildegard von Bingen, a rupertsbergi zárda főnöknője a XII. században a *Hymelslossel* nevet adta a növénynek, ma a németben *Schlüsselblume* vagy *Himmelschlüssel*, azaz 'égi kulcs', minthogy kulcsosomó módjára lógó virágzata van. Nálunk ezért *Isten kulcsa*, *Szent Péter kulcsa* (így szerepel már Lippaynál 1664-ben, a Posoni kertben és Csapónál 1775-ben). A németben *Peterschlüssel*, a Szigetközben ma is *péterke*, *szempéter kulcsa*, illetve *kulcsvirág*, *mennyország kulcsa*, *aranykulcsocska* néven is ismeretes. Virágának színéről *kásavirág*, *sárga kükörics* (R. 1775: Csapó, 1807: MFüvK.), alakjáról *kesztyűvirág* (R. uo.; N. *istenkesztyű*; „ez egy araszni fünek kesztyű-forma virágai vagynak”). Gyógyító hatásáról pedig *égikincs*, *gutaütésfű*, illetve *köszvényfű*, a középkorban *Arthritica* (< görög *arthritikos* 'köszvény') a növény egyik elnevezése.

Metaforikus terminus a *báránylábvirág* (R. 1908: MNy. 4; N. ÚMTsz.: Csík-szentimre | NyIrK. 34: Erdély). Néhány botanikai munkában és nyelvjárási szógyűjteményben szerepel a kankalin *báránylvirág* neve (R. 1903: NövTanKözl. 22, 1911: Nsz.; N. Zelnik: a moldvai csángóknál, Pusztina | Szabó–Péntek: Firtosmartonos). Német megfelelője a *Lämmerblume* 'ua.' tükörszó. A *Primula veris* neve azért *báránylvirág*, mivel éppen akkor virágzik, amikor a bárányok is kikerülnek a rétre. Erdélyben ma is igen elterjedt a kankalin *szentgyörgyvirág* elnevezése, elsősorban Kalotaszegen és a Mezőség nyugati felében általános, de Moldvában, a csángó Bogdánfalván is előfordul. Szintén gyakran bukkan fel a *sárgavirág* terminus Máramaros–Kőhát–Szilágyság, illetve Udvarhelyszék–Háromszék vidékén. Gyergyóban – nyílási idejéről – *kakukkvirág*, illetve néhol *gólyahír* a neve; de nevezik Erdélyben még *békavirág*, *marcivirág*, *barátvirág*, *barátkása*, *kakasvirág*, *cigányvirág*, *cigámpicsa*, *paptöke*, *tehéncsecs*, *sárkelep* és *macskaláb* néven is. A *szemzijenje* és a *szuznyán* szó a növény román eredetű nevei. A Szigetközben ismerik még *babakecső*, *uritász*, *uritászli* néven.

A kankalinok közel 500 fajának mintegy fele Kínában honos, ahol régóta termesztik; a *Primula sinensis* évszázadok óta ismert dísznövény. A *tündérkankalinnak* 'Primula malacoides' és a *bugás kankalinnak* 'P. obconica' korai virágzása miatt *pao-csun*, azaz 'tavaszhírnök' a neve. Mindkét fajnak fehér, bordó, piros, bíbor, kékeslila színű fajtáit nemesítették ki. A legszebb kerti és cserepes primulák a kínai flórából származnak. A kertekben leggyakoribbak a tavaszi kankalinok fehér, sárga, piros, barna vagy feketés árnyalatú virágai. Európában a primulával a lakást díszítik. A kankalint gyógyszerként is használják a szívbetegség és azok, akik vesebántalmakról panaszkodnak.

Hazánkban a kankalinoknak öt faja él. A *lisztes kankalin* (R. 1807: MFüvK.) a kipusztulás közvetlen veszélyébe került, fokozottan védett faj. Ma már csak Le-

sencetomajon van termőhelye, de az egykori bauxitbányászat az egész környéken elapasztotta a forrásokat, mélyre süllyesztette a karszt-talaj vizet. Nevét a levél-fonák, a csészék és a virágkocsányok egészen sajátságos, zölde kénsárga árnyalatú ezüstös himporáról kapta. Mint Diószegiék leírták, „levelei tsipkések, kopaszok, alól lisztesek”. Ezt a belőle kristályos alakban kiváló flavonoidok okozzák, s a mirigyszőrök választják ki.

Sokkal fontosabb kerti virág volt a nemzetség egy másik faja, a *füles kankalin*, a *Primula auricula*, amelyet a lovagkorban találóan *Auricula ursi*, azaz *medvefül* néven ismertek. Ez a neve még ma is használatos ott, ahol kertbe ültetik a növényt. A magyarban régóta ismert terminus a *medvefül* (R. 1577 k.: *Ars Medica*, 1664: Posoni kert, 1783: NclB., 1843: Bugát), illetve a *medvefülkankalin* (R. 1783: NclB., 1843: Bugát, 1845: Műsz., 1867: CzF., 1873: Ballagi, 1902: Nyr. 31). Az újabb növénynévszótárak nemi neve, a latin *Arctotis* a görög *arktos* ’medve’ és az *ous*, genitív *otos* ’fül’ szavakból magyarázható. Metaforikus terminus: a növény durva, érdes, mint egy medvefül. A *medvefül* szó szerinti megfelelője a francia *oreille d’ours*, a németben a *Bärenohr*. Benkőnél (1783) és Diószegiéknél (1807) *fül-virág* hasonneve is szerepel, valamint az *órikel*. Ez utóbbi alighanem valamelyik német nyelvjárásból való, és a ’fül’ jelentésű német *Ohr* szóval függ össze. A *cifra kankalin* (R. 1807: MFüvK.; N. *gombostűvirág*), a legnagyobb növényritkaságok közé tartozik, a Bakony címernövényének tekinthető. A zirci Bakonyi Természettudományi Múzeum emblémájában e növény látható.

A kankalinfélék családjában (Primulaceae) a kankalinfajok – tixszem, lizinka és hegyékessege – a közép-európai flórából közismert növények. A *tixszem* igen korán felbukkan a magyar írásbeliségben: XVI. század második fele: *tyúk szem* ’Anagallis mas. Gauchheyl manne’ (Fuchs: *Stirpium historia* [1545] magyar bejegyzései között), 1578: *Herbarium*, 1604: MA. A népnyelvben mindmáig sokfelé használatos etnobotanikai terminus, így például Nyárády: Marosvásárhely | MTsz. | MNy. 4: Réty | SzegFüz. 2: Túrkeve | Kótyuk: Kárpátalja, Rát | Herman: Pászt.: Pusztaszentmiklós. Földi János jól látta, hogy a név „a Görög és Deák Nyelv példája szerint” jött létre. Az *anagallis* valóban régi görög növénynév. Többek véleménye az volt, hogy gyógynövényt jelöl a név, és régebben tyúkszem ellen alkalmazták (így pl. Natter-Nád Miksa, aki szerint „leveleit a tyúkszem puhítására használták”). Mások véleménye szerint a névadás szemléleti alapja az volt, hogy e növény virágjának színe a tyúk szemének rajzához hasonlít. A németben a *tixszemnek* a *Hühnerauge* a megfelelője, amellyel 19 különféle növényt is jelölnek. *Tyúkharapás* neve igen régtől adatható, már a XVI. század második felében: 1578: *Herbarium*, 1595: FivK., 1783: NclB., 1798: Veszelszki, 1911: Nsz.; N. Molnár: Zemplén. A magyarban Meliusnál bukkan föl először. Valószínűleg a nála is szereplő német *Hünerbiss* ’ua.’ tükörfordításával vezette be. A névadás szemléleti alapja az, hogy e növény levelei cakkos szélűek, mintha megcsípkedték volna. A *tyúkvakító* (R. 1875: Nyr., 1911: Nsz.) ma tájnyelvi szó Hevesben, Nógrádban és a Kiskunságon. A vetések szélén gyakori nyári hérics sajátságos vörös színéről kapta nyelvjárási *tyúkvakító* nevét.

Az *Anagallis arvensis* korábban univerzális orvosságnak tartott növény volt, sőt mint titkos szert, „ebdüh” ellen is igen drágán árulták. Csapó József veszett

állatok marása ellen ajánlja: „a kit a dühös állat meg mart, annak sebjét e fű ki-nyomott levével vagy vizével kell mosni. A fű porát gyakran etessék vele”. *Pondrófű* (R. 1775: Csapó, 1925: Magyary–Kossa) társneve is arra utal, hogy orvoslásra használták. A Felvidéken a népi gyógyászat fontos gyógyfüve: „pondró esetén a *pondrófüvet* megcsavarni és a sebbe nyomkodni, vagy kenyérben, tésztafélében beadni, mire az állatból kipereg a pondró” (Ethn. 48).

A kankalinfélék családjának másik képviselője a *lizinka* ’mocsaras helyeken tenyésző, sárga virágú évelő növény; *Lysimachia*’ (865). A Magyar Fűvész Könyvben 1807-ben és Diószegi Sámuel 1813-ban megjelent Orvosi Fűvész Könyvében már így szerepel. A latinból származó növénynevünk. A latin *Lysimachia* genusnév a görög hadvezér, Nagy Sándor testőre, *Lysimachos* nevét őrzi, aki Nagy Sándor halála után Trákia és Macedónia királya lett. Német neve *Gelbweiderich*, *Felberich*.

A növény társneve a *sárga tyúkbegy* (R. 1577: KolGl., 1578: Herbarium, 1783: NclB., 1793: Földi, 1807: MFűvK., 1835: Kassai, 1843: Bugát, 1873: Balagi, 1874: CzF., 1911: Nsz.; N. SzegSz.). Valószínűleg az a névadás szemléleti háttere, hogy e növény jó takarmánya a baromfinak, a csirkék, tyúkok szívesen csipegetik. A *fürtös lizinka* ’*Lysimachia thyriflora*’ sárgás virágai levélhóonalji fürtökben, tömött fejceskében állnak. Ritka növény. Nádasokban, sás között él. A *pénzlevelű lizinka* ’*Lysimachia nummularia*’ (R. 1807: MFűvK.) társnevei az *angyalrúgtafű*, *innyújtófű*, *losnonka*, *nádráfű*. Pénzermére hasonlító kerekded leveleinek alakja a névadás szemléleti háttere. Rétek, árkok, vízpartok citromsárga virágú növénye. Régóta gyógynövény. Nevezik Erdélyben *fillérfűnek* is, a növényhez fűződő legenda rávilágít a névadás hátterére: „A fősvény elásott egy fillért, ahonnan egy katona kivette a pénzt, és továbbállt vele, a lyukat pedig betömte földdel. A fősvény a fillérfüvet találta azon a helyen.” A Pallas Lexikonban az *innyújtófűre* azt a névmagyarázatot olvassuk, hogy a *L. nummularia* „elszakított száz edénynyalábjá mint az ín kihúzódik”. Ugyanakkor sokkal valószínűbb és kézenfekvőbb a növény gyógyhatására gondolni az ilyen neveknél. Az ÚMTsz.-ben a *csikorgófűnél* szerepel is az javallat, hogy „inrandulásra nyers *inerezstő fűj*, *inerezstő fűj* levelét kötni”, de a tájszótárban azt is olvashatjuk, hogy „máshol a *Lysimachia nummularia*, pénzlevelű lizinka, amelynek főzetét szintén inranduláskor használják”.

*Juhmétel*y (R. 1808: *juh-métől* Kitaibel) társneve is van a *Lysimachia nummulariának*. Az összetett szó *-métel*y utótagja (R. 1470 k.: „Item contra *metel* debent eis contere grana juniperii” [CasGl. 460], 1570: *metely* [KolGl.], 1604: *métel*y [MA.]) délszláv jövevényszó nyelvünkben. Jelentése: ’juhok, szarvasmarhák betegsége, amelyet az állatok májában élősködő szívóféreg okoz’, illetve ’fertőzés, ragály’. A *juhmétel*y név magyarázatát Priszter Szaniszló növényleírásánál találjuk: „a birkák meghízhatnak tőle, de ősszel a nyaki mirigyek megduzzadnak, szemük erei elhomályosulnak, epevezetékükben gömbölyű lerakódások keletkeznek, és elpusztulnak. Ha a mezőkön élnek, akkor megkönnyebbülnek és meggyógyulnak. Keresztelő Szt. János ünnepéig nem ártalmas ez a növény”. A németben is jelölnek így juhokra ártalmas növényt; vö. *Schafgift* ’Hydrocotyle vulg.’, azaz ’juhméreg’. A kínaiak pedig az *Azálea* csoporthoz tartozó fajokat nevezik

jang-cse-csu, azaz 'juhkergítő' néven. Ha a juhok lelegelik, tántorognak, majd elhullanak tőle.

Ebbe a nemzetségbe tartozik a nedves, gyengén sós talajok jellemző faja, a *bagolyfű* (R. XVI. sz. második fele: NépNyelv. 193, 1872: FKézK., 1893: Pallas, 1925: MF., 1951: Soó; N. Herman:Pászt.: Hadház), amely latin mintára létrejött elnevezés. A tudományos *Glaux maritima* név már a Linné előtti időben használatos volt a botanikai szakirodalomban. A *Glaux* Arisztotelésznél 'bagoly' jelentésű. Az ókorban a rómaiaknál is használatos növénynév volt. A *maritima* fajnévnek 'tengeri, tenger melletti' jelentése van.

A kankalinfélék családjának tagja a *ciklámen* nemzetség is. J: dunántúli bükkerdőkben nyíló, illatos lila virágú gumós növény; *Cyclamen purpurascens*. | Ennek dísznövényként termesztett változata; *Cyclamen persicum* (175), *kunrépa* J: N. ciklámen (801). Hazánk nyugati részén, Sopron, Vas és Zala megyékben a bájos, illatos, halvány rózsaszín virágú ciklámen vadon él. A legtöbb ciklámenfaj tavasszal virít. Számos forrás arról tudósít, hogy a régiek hashajtónak használták csípős gumóját. Európában már a XVII. században művelésbe vonták. A XIX. század végén annyira elterjedt, és olyan nagy lendülettel kezdték nemesíteni, hogy mára az egyik legfontosabb cserepes növény; a virágban szegény téli időszakban sok lakásban nyílik.

Neve 1877-ből adatható először *cycláma* írásképben: „Pihenés után elmentünk *cyclámákat* szedni” (TESz.). Később *cyclamen*, a népnelvben *ciklámen*, *ciklamënt*, *sziklament* (ÚMTsz.). Latinból elterjedt nemzetközi szó a *ciklámen*, megfelelői használatosak az angol, német, francia, olasz, orosz nyelvben, forrása a latin *cyclamen*, *cyclaminos*, *cyclaminum*. A magyarba a szakirodalmi latin szó, a *cyclamen* került. Dioszkuridésznél olvasható a görög *kükklaminosz*, Pliniusnál *cyclaminum* a neve, tulajdonképpen 'köröcske' jelentésű (< gör. *küklosz* = kör). Gömbölyű gyökértörzse alapján kapta ókori nevét. Lippay Jánosnál (Posoni kert) 1664-ben még *porcsfű* is, Diószegi *türt szirmom* néven óhajtotta népszerűsíteni (ez a virág alakjára, illetve a szirmok különös összenövésére utal). Kifejező és találó magyar neve még hiányzik. Régebbi fűvészkönyveinkben a latin *cyclaminus* néven sorolták föl.

Valaha az Alföldön is elterjedt volt, erre vall *kunrépa* neve. (A számos könyvben olvasható *kanrépa* sajtóhiba, majd szolgálai másolások eredménye.) Valószínűleg a kunok úgy sütötték és fogyasztották gumóit, mint ahogy a szibériai népek most is eszik a „földi gesztenyét”. Nevezik *disznórépának*, illetve *disznókenyérnek* is. A *disznórépa* (R: 1577 k.: *dýZno repa* [Ars Medica], majd 1583: Clusius, 1780: Phytologicon, 1807: MFűvK., 1833: Kassai, 1841: NövTan. 2, 1843: Bugát, 1862: CzF. csicsóka a., 1893: Pallas. N: Molnár: Erdély) elnevezés a *Cyclamen purpurascens* nagy gumójú gyökerére vonatkozik, amelyet a disznók kitúrnak. Ugyanígy a *disznókenyér* (R: 1588: *dizno kenyér* [FrankHasznK.], 1590: SzikszF., 1664: Posoni kert, 1708: MA., 1780: Phytologicon, 1797: Tseh, 1807: MFűvK., 1833: Kassai, 1843: Bugát, 1893: Pallas. N: MagyEml. 16: Duna mentén) is. Ehető növényről van szó, ezt bizonyítja a növény *földikenyér*, *kanrépa*, *kunrépa*, *kunalma* elnevezése is. (Más növény neve, de szintén etnikai preferenciával keletkezett a régi, Meliusnál szereplő [1578] *kunok paréja* 'Portulaca oleracea'

kifejezés.) A megfőzött gumókkal etették a sertéseket is. De a vaddisznók is előszeretettel túrják ki és eszik. A német *Schweinbrot* 'Cyclamen europaeum', *Saubrot* 'ua.' tükörszó: *Schwein*, illetve *Sau* 'disznó', *Brot* 'kenyér' jelentésű. Megvan az olaszban is; vö. *pan porcino* 'ua'. Ez utóbbi nyilván összefügg a szintén 'Cyclamen' jelentésű *porcsfű* (R. 1585: *portsfw* 'ua.' [Calepinus]) szavunkkal.

Egyes helyeken az orvhalászok a halakat kábították a ciklámengyökér apró reszelékével. Erre utal a növény *halbódító* neve (R: 1845: *halrészegítő*, *halbódító* [Műsz.]). Ez egy – ma már – különös halászati módszerre utaló név. Mint Kováts Mihály (uo.) a növény alkalmazásáról írja: „az Ichthyromethya vízbe hányt fája a' halakat megrészegíti”. Akárcsak a *halméregcserje*, *halmaszlag* stb., ezek a növények szintén a halak kábítására és így könnyű kifogásukra szolgálnak. Az ökörfarkkóró is szinte napjainkig széles körben elterjedt halmérgező növény, lásd erről bővebben: Gunda Béla: *Ethnographia Carpathica*. Bp., 1966. Ilyen halbódító növénykivonat még: a *halbogyó* J: az Anamirta cocculus csonthéjas termése. Ebben a csonthéjas termésben pikrotoxin nevű mérge van, amelyet szintén élelemszerzésre, halbénításra alkalmaznak. Ugyanezzel a halászati módszerrel kapcsolatos a *halkábítófű* 'Euphorbia', N: uo.: *halkábító* (Szigetköz) 'mindenféle kutyatej neve'. (Az *euphorbia* ókori növénynev, a görög *euphorbion* már Dioszkuridész-nél tüskés, tejnedvet is tartalmazó növényt jelöl, a latinban Pliniusnál a 'farkastej' elnevezése.) Régebben a halászok megtették, hogy a nedvet a vízbe csepegtették. Mint egy öregember emlékezik a felszínre jött kábult halak kiemelésének módjára: „csakúgy cuppogtak a halak”. További hasonló alkalmazású növény például a *halászfű*, *halászkóró*, *halászlevél* (Martos) 'Plantago altissima'. Amint egy halászember a növényt ismerteti: „én esztet a halászfűvet szoktam mindig, aszt a halászkórót méktörnyi, kicsavarnyi, mert az a lékkeserűbb a vélágon” (MNY. 45). A következők ugyanígy: *halméregfű*, *halmaszlag*, *halméregcserje* 'Anamirta paniculata' (R. 1843: *halmaszlag* [Bugát], 1880: N. *halméregfű* Székelyföld, 1901: ua. 'havasi euphorbia'. N. Gyógysz. 375: *halméreglapi* [Gyergyó] 'Euphorbia amygdaloides' | MTSz.: *halméregfű*). Ezek a nevek olyan növényeket jelölnek, amelyet kövek között összezúznak, vízbe dobják, s a hal elbódul tőle. Olasz megfelelői is vannak az elnevezésnek, vö. N. *esca da pesci*, *tasso dé pesci* 'ua.'. A németben meglévő *Fischgras*, *Fischkraut*, *Fischblatt*, azaz 'halfű, hallevél' sokféle vízinnövényt jelöl, de néprajzi adatot a halak kábítására ezekkel kapcsolatban nem találtam.

Nevezik még a ciklámént alpesiibolya, földikenyér, havasiibolya, nyúlfulűviola néven is.

HIVATKOZÁSOK

(A nem közismert rövidítések feloldása)

- FKézK. = Hazslinszky Frigyes: *Magyarhon edényes növényeinek füvészeti kézikönyve*. Pest, 1872.
- Gyógysz. = *Gyógyszerészet*. Bukarest, 1956. – I. h.: 1991. (35. évf.).
- Kitaibel = Priszter Szaniszló: *Magyar növénynevek Kitaibel Pál útinaplóiban*. OrvTörtKözl. 1984: 3/4.

- Kótyuk = Kótyuk István: *Népi növényismeret és növénytani szókincs Ráton*. Ungvár–Bp., 1993.
- MagyEml. = Molnár Nándor: *A magyar emlős háziállatok neveinek történetéből*. (In: Agrár-történeti Tanulmányok 3.) Gödöllő–Budapest, 1960.
- MF. = Jávorka Sándor: *Magyar flóra*. Bp., 1924–1925.
- MFűvK. = Diószegi S.–Fazekas M.: *Magyar Fűvész Könyv*. Debrecen, 1807.
- Molnár = Molnár Nándor: *A magyar gazdasági növénynevek történetéből*. Gödöllő–Bp., 1961.
- Műsz. = Kováts Mihály: *Háromnyelvű fejtő műszótár*. Buda, 1845.
- NclB. = Benkő József: *Nomenclatura botanica*. (In: Magyar Könyvház I.) Pozsony, 1783.
- NövTan. = Barra I.: *Növenytan*. Pest, 1841.
- NövTanKözl. = *Növénytani Közlemények*. Bp., 1902–.
- Nsz. = Cserey Adolf: *Növényiszótár*. Bp., 1911.
- Nyárádi = Nyárádi E. Gyula: *Marosvásárhely és környékén élő tavaszi és nyáreleli növények*. Marosvásárhely, 1914.
- Phytologicon = Molnár János: *Phytologicon*. Buda, 1780.
- Tseh = Tseh Márton: *Lovakat orvosló – könyv*. Pest, 1797.
- Veszelszki = Veszelszki Antal: *A' növény-plánták' országából való erdei, és mezei gyűjtemény*. Pesth, 1798.
- Zelnik = Halászné Zelnik Katalin: *Moldvai csángó növénynevek* (CsopNyelvDolg. 36). Bp., 1987.

Rácz János

SUMMARY

Rácz, János

A single flower does not make spring

The author investigates the various popular names of a species of flowers blooming early in the spring, covering in each case the cause and type of naming involved.